

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

สภาพเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญก้าวหน้าด้านวิชาการและเทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในประเทศอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งแนวโน้มของสังคมกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น วิถีชีวิตในสังคมเปิดกว้าง สภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้พื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม แต่สภาพปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานสูงสุดในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2533 ยังต่ำมากโดยมีจำนวน 473,933 คน หรือประมาณ 44.98% (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2533) ในขณะที่อารยะประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ที่พัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมหรือกึ่งอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 9 ปี สภาพของเด็กที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นั้น ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 11-12 ปี ยังเล็กไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานตามที่กฎหมายพระราชบัญญัติแรงงาน พุทธศักราช 2499 กำหนดไว้ว่าไม่ห้ามการจ้างงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี โดยอายุ 13-15 ปี ให้จ้างแรงงานได้บางประเภทเท่านั้น (พระราชบัญญัติแรงงานพุทธศักราช 2499 ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2515) นอกจากนี้สภาพความต้องการของตลาดแรงงานส่วนใหญ่ต้องการแรงงานที่มีคุณภาพ โดยให้มีการศึกษาอย่างต่ำระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังนั้นความรู้พื้นฐานเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

จากความจำเป็นดังกล่าว รัฐจึงมีนโยบายที่จะยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้น ดังข้อความในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ตอนที่หนึ่งว่า "เร่งรัดจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการทางการศึกษาด้านการพัฒนาประเทศ"

นอกจากนี้ยังมีมติคณะรัฐมนตรีที่สนับสนุนการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว รัฐบาลให้กรมสามัญศึกษาดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานออกไปในพื้นที่ชนบท 38 จังหวัด ในปี พ.ศ. 2530 และจะเพิ่มขึ้นอีกในปีถัดไป

ผลการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว เป็นไปด้วยความล่าช้าและด้วยข้อจำกัดหลายประการ กระทรวงศึกษาธิการเห็นว่าหากปล่อยให้สถานการณ์เป็นไปเช่นนี้จะไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว จึงได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการขยายการศึกษาภาคบังคับต่อคณะรัฐมนตรีในคราวประชุม เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอให้มีการขยายการศึกษาภาคบังคับต่อไปอีก 3 ปี โดยการประกาศในท้องถื่นที่มีความพร้อมเป็นปี ๆ ไป ให้มีการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องและในระยะที่มีการแก้ไข ให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินงานโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับต่อไปอีก 3 ปี ในปีการศึกษา 2533 จังหวัดละ 3 โรงเรียน รวม 216 โรงเรียน ห้องเรียนละ 40 คน และในปีการศึกษา 2534 เพิ่มอีก 1,150 โรงเรียน อีกทั้งมีนโยบายที่จะให้เปิดดำเนินการเพิ่มประมาณปีละ 1,000 โรงเรียน

ตลอดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535 ถึง 2539) สามารถเปิดโรงเรียนได้ไม่น้อยกว่า 6,500 โรงเรียน รวมทั้งเปลี่ยนแปลงโครงการนำร่องขยายการศึกษามาเป็นโครงการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินงานสนองนโยบายของรัฐบาลในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาโดยปีการศึกษา 2533 ได้ดำเนินโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 1 โรงเรียน คือโรงเรียนบ้านวังยาว ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ และเปิดเพิ่มอีก 2 โรงเรียนในปีถัดมา คือ โรงเรียนบ้านศรีสุขสำราญ และโรงเรียนภูเหล็ก แต่ในปีการศึกษา 2534 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีนโยบายให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เปิดโรงเรียนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาจำนวน 1 ใน 4 ของกลุ่มโรงเรียน ซึ่งสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นสามารถเปิดได้จำนวน 37 โรงเรียน รวมโรงเรียนในโครงการในปีการศึกษา 2534 เปิดเพิ่มจำนวน 38 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2535 เปิดเพิ่มอีกจำนวน 39 โรงเรียน ปีการศึกษา 2536 จำนวน 33 โรงเรียน

และในปีการศึกษา 2537 เปิดเพิ่มจำนวน 37 โรงเรียน รวมโรงเรียนที่เปิดดำเนินการตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ จังหวัดขอนแก่น ในปี 2537 ทั้งสิ้น 147 โรงเรียน ในปัจจุบันโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นที่เปิดดำเนินการครบหลักสูตร คือมีนักเรียนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 38 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 1,270 คน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, 2537)

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำเอาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มาเป็นแผนในการจัดการศึกษา ซึ่งการจัดการเรียนการสอนนั้นจะต้องสอดคล้องกับหลักการ จุดมุ่งหมายและโครงสร้างของหลักสูตร ซึ่งจุดเน้นของหลักการ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) นั้นเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพหรือการศึกษาต่อ เป็นแนวทางให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพลเมืองดีของประเทศ

นักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น โอกาสที่จะศึกษาในระดับชั้นที่สูงขึ้นไปมีน้อย ทั้งนี้เพราะนักเรียนมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตชนบท ผู้ปกครองมีฐานะยากจนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจึงเป็นการศึกษาสูงสุดที่จัดให้กับนักเรียนในเขตชนบท ก่อนที่จะไปประกอบสัมมาชีพหรือเข้าสู่ตลาดแรงงาน การบรรจุหลักสูตรกลุ่มวิชาการงานและอาชีพเข้าไปในการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในกลุ่มวิชาบังคับเลือกจำนวน 6 หน่วยกิต และในกลุ่มวิชาเลือก จำนวน 33 หน่วยกิต ซึ่งคิดเป็น 43.3% ของหน่วยกิตในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งหมด จำนวน 90 หน่วยกิต จึงเป็นประโยชน์โดยตรงกับนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

การดำเนินงานของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเริ่มตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา ซึ่งถือได้ว่าดำเนินการครบหลักสูตรคือมีนักเรียนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปแล้ว แต่ยังไม่มีการบูรณาการประเมินการนำหลักสูตรไปใช้โดยเฉพาะในหลักสูตรวิชาการงานและอาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

ทั้งนี้ การประเมินหลักสูตรจะค้นหาว่าประสบการณ์ การเรียนที่จัดขึ้นให้กับนักเรียนนั้นได้ดำเนินการหรือได้ผลตามวัตถุประสงค์และขั้นตอนต่าง ๆ ที่วางไว้หรือไม่ นอกจากนี้การประเมินหลักสูตรยังเน้นการพิจารณาถึงคุณค่าของหลักสูตรนั้นมีคุณภาพเพียงใด และยังให้ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ของการใช้หลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางที่จะปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับการศึกษาแต่ละระดับ ให้เป็นไปบนทิศทางที่ถูกต้องและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (ชมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา, 2525 ; ทิศนา ขัมมณี, 2526 ; ธวัชชัย ชัยจิรยลาภกุล, 2520)

การประเมินหลักสูตรวิชาการงานและอาชีพในครั้งนี้เลือกรูปแบบการประเมินแบบ CIPP ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีการประเมิน 4 ด้าน คือ ประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ประเมินปัจจัยเบื้องต้น ประเมินกระบวนการ และประเมินผลผลิต ซึ่งเป็นการประเมินหลักสูตรในเชิงระบบที่สามารถปฏิบัติได้ชัดเจนครอบคลุมและเป็นรูปธรรม

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินหลักสูตรวิชาการงานและอาชีพ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น โดยใช้ในการประเมินตามรูปแบบ CIPP

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินหลักสูตรวิชา การงานและอาชีพ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพ นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ที่เปิดดำเนินการตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้อุปแบบการประเมินแบบ CIPP ซึ่งครอบคลุมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านบริบท ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ โครงสร้าง เนื้อหาสาระ
2. ปัจจัยเบื้องต้น ประกอบด้วย สื่อการเรียนการสอนวัสดุอุปกรณ์ และสถานที่เรียน
3. กระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการวัดและ

ประเมินผล

4. ผลผลิต ประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การประเมินหลักสูตรวิชาการงานและวิชาชีพ ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน จะทำให้ทราบถึง ระดับการปฏิบัติและความเหมาะสม ของหลักสูตรกลุ่มการงานและอาชีพในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน วิชาการงานและอาชีพให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมยิ่งขึ้น

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักสูตร หมายถึง หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่นำมาใช้ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นข้อกำหนดอันประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แนวทางหรือเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การประเมินหลักสูตร หมายถึง การประเมินหลักสูตรตามรูปแบบ CIPP ประกอบด้วย การประเมิน 4 ด้าน คือ

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) ประกอบด้วย การประเมินจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างและเนื้อหาวิชา ในหลักสูตรวิชาการงานและอาชีพ
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ประกอบด้วย การประเมินสื่อการเรียน วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่เรียน
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) ประกอบด้วย การประเมินความเหมาะสมของกระบวนการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล
4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ประกอบด้วย การประเมินคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาจากความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอนวิชาการงาน และอาชีพ และการนำความรู้ไปใช้ของผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้เปิดดำเนินการขยายการศึกษาเพิ่มขึ้นในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3

หลักสูตรวิชาการงานและอาชีพ หมายถึงหลักสูตรกลุ่มวิชาการงานและอาชีพซึ่งประกอบด้วย

1. **หลักสูตรวิชาการงาน** หมายถึง กลุ่มวิชาการงานที่เป็นวิชาบังคับเลือกที่บังคับให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทุกคน ต้องเลือกเรียนรายวิชาใดก่อนหลังก็ได้ ภาคเรียนละ 1 วิชา ดังนี้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ง 001 งานบ้าน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค 1 หน่วยการเรียนรู้
ง 012 การจัดการในบ้าน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค 1 หน่วยการเรียนรู้
ง 013 งานช่างพื้นฐาน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค 1 หน่วยการเรียนรู้
ง 014 งานเกษตรพื้นฐาน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค 1 หน่วยการเรียนรู้
ง 015 งานผลิตภัณฑ์จากวัสดุท้องถิ่น	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค 1 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ง 321 โครงงาน....	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค 1 หน่วยการเรียนรู้
ง 322 โครงงาน....	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค 1 หน่วยการเรียนรู้

2. **วิชาชีพ** หมายถึงกลุ่มวิชาชีพที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้เลือกเรียนตามความสนใจความถนัดจำนวน 33 หน่วยกิต ซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มงานผลิต
2. กลุ่มงานบริการ
3. กลุ่มงานเสริมงานผลิตและงานบริการ
4. กลุ่มงานอาชีพอิสระระหว่างเรียน

ผู้บริหาร หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

ครูผู้สอน หมายถึง ครูผู้ปฏิบัติการสอนกลุ่มวิชาการงาน และวิชาอาชีพในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

นักเรียน หมายถึง นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษา

ผู้จบการศึกษา หมายถึง ผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียน
ประถมศึกษาที่เปิดโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น เมื่อปีการศึกษา
2536